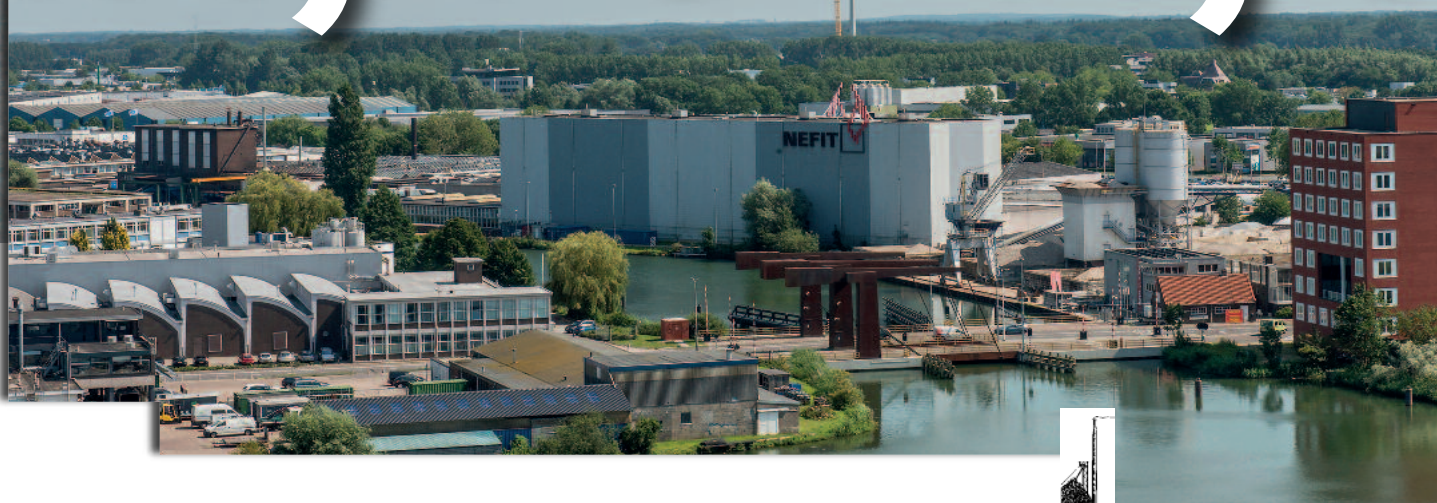


# nijvertijd



Nederlandse huizen in 2050 allemaal gasloos? Zijn alle CV-ketels dan door andere verwarmingstoestellen vervangen, inclusief de uitvinding van Nefit uit 1980, de hoogrendementsketel?

Zover is het nog niet: energie, klimaat, (voort)beweging staan zeer in de belangstelling. We hebben in 2015 een Nijvertijd gemaakt over de DAVO haardenfabriek, in 2016 kwam molensmakerij Ten Zijthoff aan de beurt en Architectuurcentrum Rondeel had onlangs een tentoonstelling over water- en windmolens. Tijdens het Open Monumentenweekend 2017 hebben we een expositie over Burgers' fietsen gehad bij ons op het Pothoofd.

En dan nu een Nijvertijd over Nefit, dat u waarschijnlijk vooral kent van de HR-ketel en de reclamespotjes met Erik Hulzebosch. Nefit is in Nederland marktleider voor HR-ketels. In het artikel wordt duidelijk gemaakt, dat in het bedrijf heel verschillende producten werden en worden gemaakt. De omslag naar een gasloze samenleving zal ook wel op tijd worden gevonden. Ik vind het de moeite waard om nog even te vermelden is dat de oorspronkelijke fabriek van Nefit ontworpen is door de Deventer architect J.D. Postma.

Jan Postma is – ook landelijk – bekend om zijn moderne fabrieksgebouwen: zijn DAF-fabriek in Eindhoven is aangewezen als rijksmonument. In Deventer bouwde hij de modellenmakerij van ijzergieterij Nering Bögel aan de Emmastraat (daarna was het een laboratorium van Noury & Van der Lande, daarna het Kunstenlab en nu is het een appartementengebouw én rijksmonument). In de jaren vijftig bouwde hij de Bussink koekfabriek, 'de Diepdruk' (nu Roto Smeets) en in 1961 het hoofdkantoor van T&D aan de Zutphenseweg. Zijn architectenbureau kreeg de tekeningen voor de inrichting van de fabriekshal uit de Verenigde Staten. De machines om fittingen te maken kwamen natuurlijk ook uit de VS, zo werkte dat met de Marshallhulp. De werktekeningen waren in inches en feet (duimen en voeten): een medewerker van Postma deed er een jaar over om (met de hand) al die tekeningen om te zetten in onze decimale maten.

Ik wens u veel lees- en kijkplezier en moet u trouwens bekennen dat ik een ATAG-ketel heb.

Eric Giesbers  
Voorzitter SIED

NEFIT

# 39

JAARGANG 21 | DEC. 2017

De Stichting Industrieel Erfgoed Deventer is opgericht in 1995. Doel is het behoud van industrieel erfgoed in Deventer en omgeving. Ons werkgebied omvat Bathmen, Deventer, Diepenveen, Olst, Twello, Voorst en Wijhe. Gegevens vastleggen, historisch onderzoek doen en daarover publiceren zijn belangrijke onderdelen van ons werk. Wij organiseren excursies, bijeenkomsten en lezingen en geven advies over hergebruik van industrieel erfgoed. Natuurlijk zetten we ons in voor hergebruik van monumenten van bedrijf en techniek. Voor meer informatie: bel (0570) 615838 of mail [info@sied.nl](mailto:info@sied.nl). U kunt ook onze internetsite bezoeken: [www.sied.nl](http://www.sied.nl)

Foto: Nefit in het havengebied



# Koppelingen, ketels en kranen: Nefit



Installateurs koppelen miljoenen leidingen aan elkaar met fittingen die van schroefdraad zijn voorzien. In Deventer giet en snijdt Nefit die al sinds 1950. Maar misschien kent U het bedrijf vooral van de cv-ketels, die ze ook al jaren maken. Dit artikel beschrijft in grote lijnen een bedrijf dat, ondanks hachelijke beginjaren, uiteindelijk tot grote bloei is gekomen.



## De stichters en de eigenaren.

Het begint bij gieterij Ubbink in Doesburg. Een vroegere werknemer, de heer Visser, bereidt al enige tijd in stilte de oprichting voor van de Nederlands-Amerikaanse Fittingfabriek (N.A.F.). In het kader van de Marshallhulp zal de Crane Company te Chicago (V.S.) samen met Ubbink een fabriek bouwen in de Deventer haven. Het gaat om de productie van fittingen voor gas- en waterleidingen en...fietsen. Het bedrijf wordt in september 1947 officieel opgericht, met Ubbink en Visser als directeuren. De eerste steenlegging is echter pas in juni 1948. Vanaf het begin is errijving tussen directie, commissarissen en Crane. Eind 1948 treedt Ubbink terug.

Op 15 september 1950 komt eindelijk de fittingfabriek in bedrijf. In 1959 geeft Crane te kennen de N.A.F. geheel te willen overnemen: gieterij Ubbink trekt zich terug.

Crane is met 43% de grootste aandeelhouder en in de jaren zestig en zeventig komt het bedrijf door de toenemende welvaart tot bloei.

In 1979 beëindigt Crane zijn Nederlandse activiteiten. Maar tot ieders verrassing koopt de toenmalige directie, bestaande uit de heren G.W. Beltman, de Horn en Welling 80% van de aandelen (de overige blijven bij individuele aandeelhouders) en brengen die onder bij de Sallandse Exploitatie Mij. Het bedrijf is weer Nederlands



Geiser rond 1930



Op de voorgrond de koekfabriek van Bussink; daarachter de Condensfabriek. Aan de overkant van het water Nefit. Het hoge deel bevat de ovens. Jaren '50

en de naam Nefit (was Crane) komt terug. In hetzelfde jaar komt ook geiserfabriek Fasto in beeld (zie kader). In 1994 krijgt Nefit een andere eigenaar: het Duitse Buderus Heiztechnik. Bovendien splitst het bedrijf: Buderus koopt de afdeling cv-ketels en de fittingfabriek gaat zelfstandig verder onder de naam Nefit Industrials. Buderus wordt in 2004 eigendom van de Bosch Group. In 2014 krijgt de gieterij de ruimte, want montage, controle, expeditie en magazijnen verhuizen naar een nieuw gebouw, aan de overkant van de Zweedsestraat.



De nieuwe bedrijfsgebouwen begin jaren '50





Het moderne witte gebouw van Nefit



Fittingen

### De producten.

Het maken van gietijzeren 'koppelstukken', ook (pijp)fittingen genoemd, is altijd de kern van de productie bij Nefit geweest. Tegelijk maakt dat ene product het bedrijf ook kwetsbaar. Vandaar dat al vanaf de jaren zestig ook (toen nog) gietijzeren cv-ketels worden gemaakt. Weer later komen ook kranen en afsluiters in beeld, de laatste soms in kunststof uitgevoerd. Ook een grote gietorder van N.S. in 1978 is zeer welkom: miljoenen 'verende draadklemmen', waarmee de rails op de biels vastzitten. Ze zijn tot 2002 gemaakt. Geleidelijk neemt het aantal toeleveranciers toe, zodat Nefit uiteindelijk een assemblagebedrijf is geworden, dat in 1 à 2 uren, afhankelijk van het type, uit onderdelen een cv-ketel in elkaar zet, een tot op de minuut geregeld proces.



Geiser in kenmerkende setting



Reclamespeldjes

## ZIJ-INSTROMER 'FASTO'

Dankzij het stadsgas is begin jaren dertig de keuken- en badgeiser populair geworden. Het Nijmeegse bedrijf Automatic Screw Works (A.S.W.) heeft een goed ontwerp in productie. De Rotterdamse handelsfirma Stokvis verkoopt dat onder de naam Fasto, naar de beginletters van commissaris Mr. F. A. Stokvis. In de jaren zestig veroorzaakt het vrijwel overal beschikbare aardgas een geweldig verkoopsucces. In 1967 verplaatst A.S.W. de geiserproductie naar het Drentse Buinen. Het bedrijfsgebouw aldaar was van een failliete strokartonfabriek: volop arbeiders te krijgen!

Als in 1979 A.S.W. het loodje legt, gaat deze winstgevende vestiging als 'zusterbedrijf' van Nefit verder en integreert na verloop van jaren volledig. De verkoop van geisers loopt met de jaren terug en de productie wordt in 1996 door Bosch naar Portugal verplaatst.



### Twee mijlpalen.

Tijdens de bedrijfsvakantie in juli 1983 bouwt men de koepelovens, voor het smelten en gieten, helemaal nieuw op. De uitstoot van schadelijke stoffen gaat voortaan door een filterinstallatie, waarmee men meer dan 99% ervan afvangt. De grauwgrijze rookpluim boven de gietrij verdwijnt daarmee. Van de 6 miljoen kostende saneringsoperatie draagt de overheid 4,3 miljoen bij.

Het meest spraakmakende product van Nefit is zonder twijfel de hoogrendementsketel die vanaf 1981 op de markt komt. Onder invloed van de stijgende gasprijzen spoort de Gasunie de ketelfabrikanten aan tot het ontwerpen van ketels met een hoger rendement. Terwijl dat voor conventionele ketels toen nog 70% was, slaagt Nefit

er met behulp van vele externe deskundigen in 90% van het gas om te zetten in warmte. Met deze ketel wordt Nefit marktleider: in 2010 komt de drie miljoenste HR-ketel uit de fabriek.



Productie cv-ketels





# SIK 297

SIK 297, opknappen SIK in het Havenkwartier in 2017 (foto: Theo de Kreek)

De Sikken hebben in Deventer veelvuldig dienst gedaan op het industriespoor en het rangeeremplacement. De SIK is een dieselelektrische locomotief uit de NS-200 serie, weegt 21.000 kilo en de maximum snelheid is 60 kilometer per uur. Er werden er 169 van gebouwd in de periode 1934-1951 bij Werkspoor Amsterdam en Werkplaats Zwolle. Hij was vooral geschikt voor het kleine rangeerwerk zoals postwagons groeperen, wagons naar een raccordement brengen, met de SIK even naar Thomassen & Drijver om een gehaktbal in de kantine te gaan eten en Sint & Piet bezochten met de SIK het spoorpersoneel (zie ook ons boek Deventer Industriespoor).

Al snel kregen deze locomotieven de bijnaam "SIK", omdat bij gebruik van de fluit een mekkerend geluid te horen was dat deed denken aan een geit. De machinist kon de SIK vanaf de treeplank bedienen. Oorspronkelijk waren de kleuren olijfgroen en zwart met rode bufferplaten. Vanaf 1968 kregen de locomotieven de NS huisstijl geel en grijs.

VolkerRail stelde in 2016 een niet meer rijdbare SIK (nummer 297) uit 1938 en gebouwd door Werkplaats Zwolle beschikbaar aan de SIED. Deze locomotief werd in 2017 gerenoveerd door onze vrijwilligers, zodat dit stukje "mobiel" erfgoed niet verloren gaat.

Jaren geleden nam de SIED al het initiatief om een stukje voormalig industriespoor op de hoek Industrierweg-Hanzeweg aan te wijzen als spoormonument. De SIK wordt begin 2018 op dit spoormonument geplaatst. Samen met de naast gelegen voormalige Speciaalafabriek voor Economische Transportmiddelen J. Berends van Loenen vormt het straks een bijzondere herinnering aan het industriespoor en een blikvanger voor het Havenkwartier.



SIK 297, bij VolkerRail Deventer in 2008 (foto: Arno Dijkhof)

## Bronnen

- Promotiebrochure N.A.F., z.j., Stadsarchief
  - 100 jaar Ubbink, 1996
  - Fietsen naar de zon, Nefit Fasto 1897-1997, (bedrijfsuitgave)
  - Diverse artikelen Deventer Dagblad/ Stentor, 1965-2014.
- Met dank aan de heer Berends en de firma Nefit

## Colofon

**Tekst:** Ipe de Graaf, Arno Dijkhof  
**Fotografie:** Theo de Kreek / SAB  
**Redactie:** Ipe de Graaf, Janleo van de Laar en Sam de Visser  
**Vormgeving:** Pieter Ellens  
 Allison grafische vormgeving  
**Drukwerk:** Ovimex

Nijvertijd is een halfjaarlijks verschijnend bulletin van de Stichting Industrieel Erfgoed Deventer (SIED), bestemd voor donateurs en andere betrokkenen en geïnteresseerden. Nijvertijd is gratis te downloaden op [www.sied.nl](http://www.sied.nl)

ISBN 1388-2759

### Donateur

Donateur kan men worden door overmaking van:  
 € 20 (of meer) voor particulieren  
 € 25 (of meer) voor organisaties  
 € 50 (of meer) voor bedrijven  
 € 250 (of meer) voor 'Vrienden'  
 op bankrekening NL83 INGB 0000 4151 41 t.n.v. Stichting Industrieel Erfgoed Deventer.  
 Adres: Parkweg 3, 7411 SG Deventer.

## Vriend van de SIED

De SIED heeft een bijzondere relatie met een aantal donateurs, die we Vriend van de SIED noemen. Voor de Vrienden gelden extra faciliteiten: het logo prominent op de website en vermelding in Nijvertijd. De Vrienden van de SIED zijn:

Ardagh Groep  
 Auping  
 Deventer Kring van Werkgevers  
 JVZ Ingenieursburo  
 PHB Deventer  
 Salland Storage  
 Schaap Bliksembeveiliging Ontstoringstechniek  
 Schildersbedrijf Wolters bv  
 Soils milieuadviesbureau  
 Ten Hag Groep  
 Witteveen + Bos



[www.sied.nl](http://www.sied.nl)